

BESZÁMOLÓ AZ ÚJABBKORI LATIN TUDOMÁNYOK II. NEMZETKÖZI KONGRESSZUSÁRÓL

1973. augusztus 20 – 25. között Amszterdamban rendezték meg az újabbkori latin tudományok (Neo-Latin Studies) második nemzetközi kongresszusát. (Az elsőnek – amelyről tudomásom szerint nem jelent meg hazai beszámoló – a louvaini egyetem volt a gazdája.) A kongresszuson képviselt diszciplínák tarkaságát-gazdagságát hívebben tükrözi az angol megnevezés, mint a kiadványokon olvasható *Studia Latinitatis Humanisticae* cím; látni fogjuk ezt a találkozó témáinak és előadásainak alábbi ismertetésekor is.

Vendéglátónk az amszterdami egyetem, pontosabban annak Újlatin Filológiai és Irodalmi Intézete volt. A kongresszus megszervezésének nehéz munkáját az intézet vezetője, *W. Hellinga* professzor irányította fáradhatatlan munkatársaival, *F. F. Blok*-kal, *C. S. M. Rademaker*rel és *P. Tuijnmann*al. Tegyük itt mindjárt hozzá: kitűnő szervezőknek bizonyultak, akár a szorosan vett tudományos program, akár a kongresszus külső «járuléka» (kirándulások, fogadások), akár a tájékoztatás terén nyert benyomásaim alapján ítélem is meg tevékenységüket.

Külön említést érdemel a kongresszusi bizottság elnöke, *J. IJsewijn* louvaini professzor, aki – úgy tudom – e találkozók kezdeményezője és éltető lelke, és akit hazai humanizmus-kutatásunkhoz is szoros szálak fűznek; hadd utaljak az 1972-es pécsi Janus Pannonius tudományos ülésszakon elhangzott előadására (La poesia latina all'epoca di Giano Pannonio).

A részt vevő országok és személyek számát tekintve – az adott tudományszak viszonylag szűk kereteihez képest – népesnek volt mondható ez a kongresszus. 24 országból összesen 187-en gyűltünk össze – a megnyitó alkalmával közzétett összesítés szerint; e létszám valószínűleg a kísérő személyekkel együtt értendő. A fogadó ország 35 résztvevője után az NSZK 29 személyt számláló tudósgárdája volt a legnagyobb; az Egyesült Államokat és Franciaországot 24–24 fő, Angliát 14, Belgiumot 12, Olaszországot és Kanadát 9–9, Magyarországot 6, Lengyelországot 5, Dániát 4, Ausztráliát, Jugoszláviát és Svájcot 2–2, míg Brazíliát, a Dél-Afrikai Köztársaságot, Finnországot, Görögországot, Kolumbiát, Luxemburgot, Portugáliát, Spanyolországot, Svédországot, valamint az afrikai Zairét 1–1 személy képviselte. Ez a magas szám azonban egyenlőtlenséggel párosul. Olyan országok hiányoznak a listáról, amelyekben mind az újkori latin kultúra, mind ennek tudományos feldolgozása magas színvonalat ért el; föltűnő az is, hogy pl. Olaszországból aránylag milyen kevesen jelentek meg a kongresszuson.

Ami a kongresszus «szerkezetét» illeti, az a következőképpen írható le. Az előadások vagy plenáris üléseken hangzottak el – naponta általában egy-egy –, vagy pedig az egyes szekciókban. Nagyelőadást összesen nyolcat hallhattunk (*F. F. Blok* [Hollandia]: *Quelques Humanistes de la Jérusalem de l'Occident*; *J. Chomarat* [Franciaország]: *Erasmus lecteur de Valla*; *G. Hess* [NSZK]: *Deutsche Literaturgeschichte und neulateinische Literatur. Aspekte einer gestörten Rezeption*; *J. B. Dallett* [Kanada]: *Libri labyrinthi. Configurations of a Metaphor in the 16th and 17th centuries*; *M. Fuhrman* [NSZK]: *Cäsar oder Erasmus? – Überlegungen zur lateinischen Lektüre am Gymnasium*; *M. Briceno Jáuregui* [Kolumbia]: *Neo-Latin Poetry in Latin America*; *J. H. Waszink* [Hollandia]: *The Main Features of Latin Studies at Leiden up to the end of the 17th century*). A kiselőadások a következő szekciókban hangzottak el: 1. A klasszikus hagyomány – 2. Újlatin költészet – 3. Humanizmus – 4. Francia újlatin irodalom – 5. Tudományok – 6. Újlatin dráma.

Már ezeknek a felsorolása is megmutatja, hogy a kongresszus szervezői egy kissé szélesre nyitották a kaput. Jóformán mindenről elő lehetett adni, amit latin nyelvű irodalmi jelenségként – beleértve a tudományos irodalmat is – a középkortól innen számon tartunk. Ebből természetszerűleg következett az, hogy az előadások zöme csak kevés hallgatóhoz szólt igazán, és a kongresszus népes látogatottsága viszonylag lanya érdeklődéssel párosult. Hogy ez sokaktól fölismert negatívuma volt e találkozóknak, azt lemérhettük a kongresszusi bizottság döntésén a soron következő rendezvényt illetően: ezt ugyanis csak három esztendő múlva fogják megtartani, és tematikáját is a jelenlegi-nél jóval szűkebbre fogják majd össze. Ennek alapján valószínűnek tartom, hogy a leendő franciaországi összejövetel kevésbé lesz talán látogatott, de intenzívebb érdeklődésre számíthat majd, és a hosszabb előkészületi idő jóvoltából még összefogottabb, színvonalasabb előadásokra.

Rátérve a hazai előadókra, azzal kezdem, hogy nem csekély veszteség többek utólagos lemondása a részvételtől. Ilyenformán sokat ígérő előadásokat kellett hiányolnunk; s ha bennünket kárpótól is az, hogy a megírt tanulmányok valamilyen formában

publikációvá válnak, nemzetközi kapcsolataink — személyesek és intézményesek egyaránt — mindenképp nyertek volna egy még nagyobb számú magyar küldöttség amszterdami szereplésével! De a fentebb közölt felsorolást átfutva még így is megállapíthatjuk: nem kell szégyenkezünk, hogy kevesen voltunk. Magyar részről öt előadás hangzott el, egy a 2. szekcióban (*Szörényi László*: De carminibus heroicis Vergilium Ovidiumque imitantibus, a patribus S. J. Provinciae Austriacae saeculis XVII—XVIII compositis), három a 3.-ban (*Boronkai Iván*: Die literarische Tätigkeit von Johannes Vitéz; *Pirnát Antal*: Ein Humanistenkreis in Alba Julia am Ende des 16. Jahrhunderts; *Tarnai Andor*: Französische Literatur in lateinischer Sprache in Ungarn im 18. Jahrhundert) és ismét egy a 6.-ban (*B. Révész Mária*: Un cercle littéraire latiniste fondé en 1808 en Hongrie du Nord). Újabbkori latin nyelvű irodalmunk tehát sokoldalúan és minden korszakában bemutatásra került a kongresszuson.

Várakozással tekintünk ezután arra a gyűjteményes kötetre, amely az elhangzott vagy beküldött előadások szövegét fogja tartalmazni; reméljük az is olyan szép lesz, mint az ezúttal bemutatott első kötet, az *Acta Conventus Neo-Latini Lovaniensis*, a müncheni W. Fink Verlag remek kiállítású munkája.

BORONKAI IVÁN

BESZÁMOLÓ A PÁRIZSI ORIENTALISTA KONGRESSZUS EGYPTOLÓGIAI SZEKCIÓJÁNAK MUNKÁJÁRÓL

A XXIX. Nemzetközi Orientalista Kongresszus (1973. július 16–21.) a legnagyobb szabású volt az eddigi ilyen rendezvények között. Óriási méretei lehetetlenné tették munkája egészének áttekintését, magunk részéről a közös megnyitó és záróüléstől eltekintve az egyiptológiai szekció munkáját kísértük figyelemmel, s a továbbiakban erről kívánunk számot adni. A nemzetközi egyiptológia legkiválóbb képviselői közül legtöbben részt vettek a szekció munkájában. A rendkívül fárasztó, zsúfolt program ellenére — majdnem minden nap délelőtt és délután is voltak ülések, — átlagban 60–70 hallgatója volt az előadásoknak.

Az elhangzott beszámolók közül elsősorban a következőket tartom különösen érdekesnek:

E. Baumgartel, az egyiptomi prehisztória ismert szakértője — más kutatók által eddig el nem fogadott — elméletét fejtette ki újra (Remarks on the Titles and Insignia of the Egyptian Kings in Early Dynastic Times), mely szerint a Nagada II kultúra koráig Alsó-Egyiptom lakatlan volt. Ebben az időben szorították a népesség egy részét erre a területre. Az alsó-egyiptomi korona rajza is először egy Felső-Egyiptomból származó cserépdarabon fordul elő.

F. Junge (Zur Fehldatierung des «Denkmals memphitischer Theologie») határozottan állást foglalt a Šabaka-kő őbirodalmi datálásával szemben. Részben paleográfiai érvekre támaszkodott: téves archaizálásokra, az újbirodalmi és korábbi orthográfia összekeverésére, de kihangsúlyozta azt is, hogy Ptah az Őbirodalom vallásában nem játszott jelentősebb szerepet. A kérdés azonban ezzel nem tekinthető lezártnak, okfejtése nem mindenben hatott meggyőzően. Ennek ellenére hasznosnak tekinthető, hogy a kérdés az utóbbi évek homályos célozgatásai, újabb részletkutatások nem támaszkodó szkeptikus megnyilatkozásai után ilyen éles formában vetődött fel. Amennyiben az előadás nyomtatásban is megjelenik, bizonyára éles vita kiindulópontja lesz.

Feltűnést keltett *K. Mendelsohn* (A Building Disaster at Meidum and its Analysis) elmélete, mely szerint a meidumi piramis részben összeomlott építkezés közben, amikor az eredetileg tervezett lépcsős építményt gúla alakúvá akarták változtatni. Ennek a katasztrófának hatására módosították a Dahsur-déli piramis hajlásszögét. Lauer előadásnak is beillő hozzászólásban fejtette ki, miért nem ért egyet az előadóval.

T. Saveljeva egy, a Szovjetunióban talált fontos új leletet ismertetett. Orszk közelében 1971-ben került elő egy négy nyelvű felirattal ellátott alabástrom váza, melyre a babiloni, óperzsa és elámi szöveg mellé egyiptomi hieroglifákkal is felírták I. Artaxerxés nevét.

W. Schenkel igen sommásan, részletes bizonyítás nélkül négy valóban meghökkenetően újszerű tézist fejtett ki a koporsószövegekről: 1. Az ún. hérakleuszpolisi korszak csak az egyiptológia fikciója. A koporsószövegeknél sem beszélhetünk hérakleuszpolisi tradícióról. 2. Koporsószövegek létrejöttében döntő szerepe a memphisi hagyományoknak van. 3. Az első koporsószöveg gyűjtemények összeszerkesztése Neb-hepet-Ré Menhuhotep